

traditions face not only the object of external influences, but also have the function as a subject performing reverse impact on virtually all areas of public life.

Keywords: ethno-national factor; traditions, rituals, social reality, influencing factors, causal relationships.

Гоцалюк А. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры украиноведения, Межрегиональная академия управления персоналом (Украина, Киев), leran@ukr.net

Влияние общественных факторов на эволюцию рождественско-новогодних обрядов Гуцульщины

Этнонациональные традиции и обряды – это не статичный, раз и навсегда данный фактор, а динамический идентификационный признак, который претерпевает перманентные изменения в результате воздействия совокупности существенных общественных факторов. Вместе с тем традиции являются не только объектом воздействий извне, но и выполняют функцию субъекта – осуществляют обратное влияние практически на все сферы общественной жизни.

Ключевые слова: этнонациональный фактор, традиции, обряды, общественная действительность, факторы влияния, причинно-следственные связи.

* * *

УДК 37.035.91(09)

Буяк Б. Б.,
доктор філософських наук, проректор
з наукової роботи та міжнародного співробітництва,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка (Україна, Тернопіль),
bbb261074@gmail.com

СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ СТУДЕНТСЬКОГО ЛІДЕРСТВА

В статті проаналізовано світоглядно-філософські аспекти лідерства в студентському середовищі. Акцентовано увагу на важливості для подальшого прогресивного суспільного розвитку культивування лідерських якостей серед молоді, а особливо в середовищі студентства.

Автор характеризує основні типи, види, стилі, стадії становлення інституту лідерства серед студентської молоді, а також подаються обов'язкові риси характеру лідера, зважаючи на які можна сподіватися на виховання справжніх лідерів ще із студентської лави.

Як висновок стверджено, що в наш час є нагальна потреба в дієвих лідерах, а це потребує відповідної системи їх підготовки, зокрема серед студентства.

Ключові слова: лідер, лідерство, лідерські якості, студентський лідер, студент, світоглядно-філософський аналіз, вищий навчальний заклад, студентське самоврядування.

Сучасний шалений темп розвитку суспільних відносин та перманентні перетворення соціуму потребують кардинальних змін у всіх сферах життєдіяльності. Зокрема, постійної реформації потребують соціально-політичні та економічні основи суспільної організації. В цих сферах, а також в науці, освіті потрібні люди, здатні творчо проектувати і розвивати суспільні процеси, щодня приносити посильну користь суспільству.

Виходячи із цих потреб, розуміємо, що як і сьогодні, так і подальший розвиток нашого суспільства залежать від людей, які володіють певними лідерськими якостями, талановитістю, нестандартним мисленням, творчою уявою, демократичною культурою, здатних взяти на себе відповідальність за розв'язання проблем державотворчого, економічного, політологічного, наукового, освітнього та культурологічного порядку. Не викликає особливих дискусій теза, згідно якої сталим і системно-прогресивним може бути розвиток саме такого суспільства, філософи якого переглянули систему традиційних поглядів на нові перспективні покоління, саму систему усталених взаємовідносин поколінь, той інноваційний потенціал розвитку, носієм якого була, є і, безперечно, буде молодь.

Пошук, формування, розвиток та культивування лідерських якостей у студентському середовищі в зв'язку із цим нині надзвичайно актуалізуються. Потрібно зосередити всі можливі ресурси для виявлення

і використання освітнього-виховного впливу вишого навчального закладу (ВНЗ) на формування лідерських потуг студентської молоді. А дослідженню феномену лідерства в наш час створено необхідні певні теоретичні та практичні передумови.

Питання студентського лідерства досить актуальне, адже більшість студентів, попри існуючі в них якості, не вміють ефективно їх використовувати, або ж вектор їх спрямованості не співпадає із загальним вектором навчального чи наукового процесу, отримання кваліфікації (що є безумовно найголовнішим на етапі остаточного формування дорослої особистості).

Всі, хто пише про лідерство і вивчає його, визначає його по-своєму. Ще у 80-х рр. американський дослідник лідерства Р.Стогділл визначив, що загальна кількість різноманітних теорій та концепцій перевищує рубіж у 4 тисячі... «визначень лідерства стільки ж, скільки людей, котрі намагалися цим явищем займатися», - писав він [1, с. 613]. Феномен лідерства настільки складний, що дати одне визначення, яке охарактеризувало б всю його багатогранність, досить складно.

Лідерство – це тип управлінської взаємодії, заснований на найбільш ефективному в даній ситуації поєднанні різноманітних джерел влади та спрямований на спонукання людей до досягнення спільних цілей. Лідерство - це процес соціального впливу, коли особа цілеспрямовано впливає на інших людей з метою структури відносин в групі чи в організації. Лідерство – це здатність розбудити в однодумців мрію, до якої вони прагнуть, надихнути необхідну для руху енергію. Важливо зазначити, що лідерство – це не управління. Управління концентрує увагу на тому, щоб речі робились правильно, а лідерство – на тому, щоб робились правильні речі. Особливо цей момент варто враховувати, досліджуючи молодіжне, зокрема, студентське середовище.

Аналіз наукових джерел і публікацій свідчить про те, що тема лідерства привертала увагу представників різних напрямів протягом багатьох століть. Досить згадати погляди та судження мислителів давнини: Платона, Конфуція, Лао-Цзи, Арістотеля, Н. Макіавеллі, і Т. Гоббса, К. Гельвеція, Р. Декарта, І. Канта, Д. Юма, К. Маркса, Ф. Енгельса, Ф. Ніцше, З.Фрейда, Т.Карлеля, М. Вебера, Г. Лебона, Г. Тарда, К.Г. Юнга, Е.Фрома, Т.Адорно, Е.Еріксона, С.Московичі, Д.Ранкур-Лаферрієр, Е. Богардуса, А. Менегетті, Ф. Карделла, Р. Ділтса. У сучасній західній літературі проблеми лідерства представлені дуже широко, їх розглядають такі вчені, як Ж. Блондель, Б. Басі, Д. Дженнінгс, К. Левін, Р. Такер, С. Хук, А. Херманн та ін. Аналізу феномену лідерства присвячено також роботи українських філософів: М. Гаврилюк, С. Калашнікової, Г. Лактіонової, З. Атаманюк, Н. Дубовик, Б. Кухти, М. Михальченка, В. Бебика, Б.Гаєвського, М. Головатого, М. Пірен, А. Пойченка, Л. Приходченка, О.Семківа, А. Пахарєва, Ф. Рудича, О. Маковського, Н. Маховської, В. Радула, В. Сухомлинського, О. Сердюка, Й. Завадського, О. Кузьміна, О. Мельник, Є. Андрієнка, В. Давидова, О. Запорожець та ін.

Проте у досліджуваній проблематиці досі зберігається ряд суперечностей між нагальною потребою сучасної цивілізації у людях з яскравими лідерськими якостями і недостатністю теоретичного осягнення проблеми становлення лідерських якостей людини; зростаючим прагненням молоді зайняти значуще місце в суспільному,

політичному та економічному житті країни та недостатньою готовністю педагогів надати допомогу молоді у формуванні системи якостей, що забезпечують реалізацію даного прагнення. В наш час потрібна розробка концепцій освітньо-виховного супроводу формування лідерських якостей особистості та перегляд існуючих педагогічних концепцій такого виду діяльності;

Метою даного дослідження, виходячи із актуальності проблематики формування лідерських якостей молоді, став світоглядно-філософський аналіз деяких аспектів формування лідерських якостей студентської молоді.

Молодь, на відміну від старших поколінь, які схильні до консерватизму в сповідуванні раніше обраних цінностей та набутих життєвих принципів, є своєрідним індикатором суспільних змін, дуже чутливо реагує на те, що є значущим та приносить життєвий успіх і визнання у соціумі, вона більш прагматично сприймає реалії життя [2, с. 171].

Якщо говорити про студентське лідерство, то можна вважати його процесом впливу, насамперед, на студентське середовище. Враховуючи, що існують поняття формального та неформального лідерства, то цей процес автоматично розбивається на два логічні напрямки: офіційний (адміністрація ВНЗ, деканати, викладачі кафедр, куратори, старости, студентське самоврядування, профспілкорова структура) та неофіційний (активісти, спортсмени, митці, харизматичні особи, студенти з високим рівнем знань і т.д.). Звичайно ж, ідеальним варіантом було б, коли б в одній особі поєднувалися і формальне, і неформальне лідерство, проте в студентському середовищі таке трапляється досить рідко і це найчастіше переходить у площину теорії, аніж практики. Виключенням можуть бути, хіба що, виборні студентські посади на різних рівнях ієрархії.

Так історично склалося, що «університетська теорія менеджменту» наводить три основних стилі лідерства (або управління): авторитарне (уособленням якої є адміністрація ВНЗ), демократичне (найбільш поширено на рівні груп, як академічних так і серед ситуативних), ліберальне (досить часто спостерігається серед старост студентських груп та кураторів).

Серед типів лідерства в студентському середовищі можна виділити в основному: ділове лідерство, емоційне лідерство та ситуативне лідерство.

Ділове лідерство характерне для груп, виникаючих на основі виробничих (навчальних) цілей. У його основі в студентському середовищі лежать такі якості, як високий рівень знань, уміння краще за інших вирішувати навчальні завдання, діловий авторитет, досвід і т. п. Ділове лідерство безперечно впливає на результати навчання. Цей тип лідерства спостерігається на всіх курсах безпосередньо під час реалізації навчального процесу. Варто зазначити, що у студентів старших курсів цей тип лідерства яскравіше проявляється, аніж у початківців.

У студентів в ролі лідерів виступають ті, хто користуються в групі особливим авторитетом в більшості випадків ними формально виступають старости. Від них значною мірою залежить психологічний клімат у групі, самопочуття її членів, а також визнані в ній моральні норми. В академічній групі з високим рівнем розвитку лідерства підвищуються вимоги до кожного окремого її члена і особливо до формальних лідерів.

Розвиток взаємовідносин студентського колективу і особистості проходить через декілька стадій становлення:

Перша стадія – *адаптація* суб'єкта як члена нової групи. Перш ніж реалізувати свою потребу виявити себе як особистість, він має засвоїти діючі в групі норми і опанувати прийоми і засоби діяльності, якими володіють усі інші її члени. Через це у нього виникає об'єктивна необхідність «бути таким, як усі», що досягається за рахунок суб'єктивно пережитої втрати тих чи інших індивідуальних рис.

Друга стадія – *індивідуалізація*. Вона полягає у загостренні протиріч між досягнутим результатом адаптації (тим, що студент став «таким, як усі») і потребою студента у максимальному прояві себе як неповторної особистості, що має свою індивідуальність, яка при цьому не задовольняється. Студент починає шукати способи і засоби для вираження своєї індивідуальності, для демонстрації її в групі.

Третя стадія – *інтеграція* особистості в групі: студент зберігає лише ті індивідуальні риси, що відповідають необхідності й потребам групового розвитку, а також власну потребу здійснити значимий внесок у життя групи. Група при цьому певною мірою змінює свої групові норми, вбираючи ті риси студента, що визнаються групою як ціннісно-значущі для її розвитку. Так відбуваються взаємні перетворення особистості і групи [3].

У більшості університетів лідери академічних груп формують студентське самоврядування навчального закладу. А те в свою чергу приєднується до різноманітних студентських структур: рад, асоціацій, союзів, всеукраїнські організації, які мають відстоювання права та інтереси студентів.

В суспільстві загалом, як і в студентському колективі зокрема, його учасники виконують різні соціальні ролі. І якщо всі постараться взяти на себе роль лідера, то це зруйнує гармонію людських стосунків. При цьому не можна допустити, щоб людина, яка насправді володіє лідерськими якостями, хоронила свій талант в зародку. Слід пам'ятати притчу про таланти, якими кожного з нас наділено від народження. Отож, якщо вже отримано вміння, задатки, талант виконувати роль провідника, тоді варто докласти всіх зусиль, розвиваючи їх у правильному, конструктивному напрямку, адже саме у служінні іншим закладено сенс нашого буття.

Парадокс і трагедія сучасної України полягає у тому, що сформований механізм абсорбції некомпетентних, нетямущих і зовсім безграмотних суб'єктів у структурах влади, і не лише державної, та виштовхування професіоналів у маргінес та на периферію соціальних систем, з кожним роком множить соціальний паразитизм в українському соціумі [2, с. 176].

Такі негативні тенденції на український загал деморалізують студентську молоді, не мотивують її, насамперед, щодо здобуття якісної вищої освіти, активної участі в громадському житті суспільства, оскільки не завдяки цій діяльності їй відкриваються життєві перспективи за порогом вищого навчального закладу. Одне із завдань студентського лідерства, а відповідно, і структури студентського самоврядування – подолати подальший розвиток подібних тенденцій, допомогти студентам усвідомити їх значиму, перспективно-визначальну роль у розвитку рідної держави. А це можливо якщо починати з головного – виховання достойних лідерів

представників студентства, які отримують достойну освіту та виховання вищого гатунку.

Виховання лідера розумного, здорового, доброго, щасливого, духовно і душевно багатого – одне з найголовніших завдань сучасної системи вищої освіти в Україні. Саме в руках такої людини має бути влада, тоді й наша незалежна, молода держава зуміє виховати достойних синів і дочок, вірних покликанню, патріотично налаштованих в ім'я розбудови нашої держави.

Лідерство – це здатність чинити вплив на окремі особи та групи в процесі спрямування їх діяльності на досягнення визначених цілей організації [4, с. 243]. Виходячи із цієї тези, всі лідери, або ж ті, хто прагне до цього визнання, повинні набувати тих рис характеру, які в перспективі утвердять їх у цьому статусі. Саймон Оутс (Simon Oates), автор блогу Leadership Expert, визначив 5 обов'язкових атрибутів справжнього лідера [5]:

У лідера завжди повинна бути мета. Справжній лідер завжди знає, чого він хоче досягнути. Якщо у лідера немає мети, візії, прагнення – тоді у нього немає і реального напрямку та цілі. Тільки реальна мета здатна об'єднати навколо себе послідовників реального лідера.

У лідера повинен бути план. Самої по собі наявності мети, чи візії – замало. У лідера повинен бути чіткий покроковий план досягнення встановлених цілей. Такий план виступає своєрідним дороговказом, який, наче компас, визначає напрямок руху у кожний конкретний момент часу. До того ж план (та успішне досягнення короткострокових цілей) вселяє впевненість у послідовників і мотивує їх на наполегливу працю.

Лідер завжди повинен випромінювати оптимізм та впевненість. Ефективний лідер ні на хвилину не сумнівається, що він та його команда зможе подолати будь-які труднощі, з якими доведеться зіткнутися. Його оптимізму повинно вистачати не лише на себе, але й на послідовників.

Лідер повинен бути експертом з комунікацій. Якщо ви лідер чи маєте задатки лідера – тоді ефективні комунікації повинні стати вашим другим "я". Саме завдяки надприроднім здібностям до комунікації та відчуття інших людей, лідери вдихають впевненість та лояльність у своїх послідовників та здатні привести їх до зверхень.

Лідер повинен сам бути прикладом того, що він проповідує. Справжній лідер ніколи не попросить іншого зробити щось, чого він не готовий зроби сам. Тому говорять, що лідер керує власним прикладом. Не останнє значення має і той факт, яким чином лідерові вдалося досягнути свого високого статусу. Добре, якщо це був природній розвиток, який супроводжувався наполегливою працею та вмінням долати труднощі.

У сучасних умовах студент, а тим більше й випускник ВНЗ повинен володіти не тільки професійними знаннями, вміннями та навичками, а й певним набором лідерських якостей, що дозволяють йому успішно реалізовувати свій творчий потенціал у практичній діяльності. Однак у масовій практиці вищої школи сьогодні не повною мірою використовуються соціально-виховні умови навчального процесу, які можуть сприяти формуванню лідерських якостей студентів. Відповідно виникає необхідність у виявленні основних тенденцій, принципів, психолого-педагогічних умов і технологій, що сприяють формуванню та розвитку лідерських якостей особистості в навчальному процесі ВНЗ [6, с. 13].

Сьогодні відчувається гостра потреба в новому поколінні лідерів зі стратегічним мисленням, неординарним баченням ситуацій, впевненістю в успіху. Люди, які не бояться ризику, здатні очолити організації, державної структури, дуже потрібні країні в період системного реформування державотворення. Лідери-новатори покликані ефективно вирішувати і старі, і нові проблеми методами, що відповідають сучасним вимогам. А формування лідера, його ріст, авторитет починаються з малої групи, а в нашому випадку це студентська академічна група, чи студентський клуб за інтересами. Ось чому так важливо зрозуміти основні світоглядно-філософські принципи появи та виховання сучасних лідерів, джерела яких знаходяться в студентському середовищі.

Список використаних джерел

1. Stogdill R. Handbook of Leadership / Bernard M Bass, Ralph M Stogdill. - 3 Sub edition. - N.Y.: Free Press, 1990. - 1184 p.
2. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: монографія / Нац. Академія педагогічних наук України. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 312 с.
3. Винославська О. В Психологія. Навчальний посібник. – К.: ІНКOS, 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part5/5402.htm. – Заголовок з екрану.
4. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: монографія / Нац. Академія педагогічних наук України. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 312 с.
5. Беседін М. О., Нагаєв В. М Основи менеджменту. Підручник. –К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 496 с.
6. 5 обов'язкових атрибутів справжнього лідера. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/blog/1134>. – Заголовок з екрану.
7. Панфілов А. Ю., Савченко О. А. Методологічні підстави формування лідерських якостей у студентів вищого навчального закладу // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2012. - Випуск № 2. – С.11-17.

References

1. Stogdill R. Handbook of Leadership / Bernard M Bass, Ralph M Stogdill. - 3 Sub edition. - N.Y.: Free Press, 1990. - 1184 p.
2. Vyshcha osvita Ukrainy yak faktor tsyvilizatsiynoho vyznachennia molodi: monohrafiia / Nats. Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. – K.: Pedahohichna dumka, 2010. – 312 s.
3. Vynoslavska O. V Psykholohiia. Navchalnyi posibnyk. – K.: INKOS, 2005. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part5/5402.htm. – Zaholovok z ekranu.
4. Vyshcha osvita Ukrainy yak faktor tsyvilizatsiynoho vyznachennia molodi: monohrafiia / Nats. Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. – K.: Pedahohichna dumka, 2010. – 312 s.
5. Biesiedin M. O., Nahaiev V. M Osnovy menezhmentu. Pidruchnyk. –K.: Tsentrv navchalnoi literatury, 2005. – 496 s.
6. 5 obov'iazkovykh atrybutiv spravzhnoho lidera. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.management.com.ua/blog/1134>. – Zaholovok z ekranu.
7. Panfylov A. Iu., Savchenko O. A. Metodolohichni pidstavy formuvannia liderskykh yakosteiv u studentiv vyshchoho navchalnoho zakladu // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2012. - Vypusk № 2. – S.11-17.

Buyak B. B., Doctor of Philosophy, Vice-Rector for Research and International Cooperation, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine, Ternopil), bbb261074@gmail.com

Ideological and philosophical analysis of student's leadership

In this article has analyzed ideological and philosophical aspects of leadership in student's environment. An attention is accentuated on importance for the further progressive social development of leader's quality cultivation among the youth, but mostly in the environment of students.

Author characterizes main types, kinds, styles, stages of the student's youth leadership institute becoming, and also providing of leader's required character trait, which are giving a hope on real leaders' education from student years.

As a conclusion is confirmed, that in our times there is an urgent necessity in active leaders, and this needs an appropriate system of their preparing, in particular among students.

Keywords: leader, leadership, leadership theory, leadership concept, historical retrospect, phenomenon, society, power, domination, obedience.

Буяк Б. Б., доктор философських наук, проректор по науковій роботі та міжнародному співробітництву, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка (Україна, Тернопіль), bbb261074@gmail.com

Мировоззренческо-философский анализ студенческого лидерства

В статье проанализировано мировоззренческо-философские аспекты лидерства в студенческой среде. Акцентировано внимание на важности для дальнейшего прогрессивного общественного развития культивирования лидерских качеств среди молодежи, а особенно в среде студенчества.

Автор характеризует основные типы, виды, стили, стадии становления института лидерства среди студенческой молодежи, а также подаются обязательные черты характера лидера, смотря на которые можно надеется на воспитание настоящих лидеров еще со студенческой скамьи.

Как вывод утверждено, что в наше время имеется насущная необходимость в действенных лидерах, а это требует соответственной системы их подготовки, в частности среди студенчества.

Ключевые слова: лидер, лидерство, лидерские качества, студенческий лидер, студент, мировоззренческо-философский анализ, высшее учебное заведение, студенческое самоуправление.

* * *

УДК 1:94:17

Опанасюк Ю. І.,
кандидат економічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), lepan@ukr.net

Людський капітал – основний фактор впровадження освітніх інновацій

Людський капітал – це засада знань, технологічного досвіду, кваліфікації тощо. У сучасних умовах саме він, а не ресурси, технології, матеріальні цінності є основною рушійною силою соціального зростання. Загалом, поява нових форм капіталу – людського, інтелектуального, культурного, структурного свідчить про посилення неекономічних чинників соціально-економічного розвитку людства. Водночас економіка знань потребує фахівців з інформаційних технологій, попит на яких породив явище глобальної мобільності талановитих учених і спеціалістів. Їх міграцію спонукає не тільки більш висока оплата праці в певній галузі знань, але й кращі умови для творчості й саморозвитку та можливість використання досконалої матеріально-технічної бази. Усе це призводить до зростання освітнього рівня населення планети і зростанням освітнього цензу в найбільш розвинених країнах світу.

Ключові слова: людина, культура, глобалізація, людський капітал, економіка знань, освіта.

Ключем до економічного прогресу є соціальний розвиток суспільства. А людина як носій знань, кваліфікації, досвіду є основною продуктивною силою суспільства і найбільшим багатством кожної нації. Тому заснована на знаннях економіка ґрунтується насамперед на: інформаційно-комунікаційному потенціалі; швидкості створення, освоєння і поширення нових технологій.

Наголошуючи, що значні зміни у розвитку людського суспільства пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, відмінність якого від попередніх технологічних укладів полягає в базуванні ключових різновидів у людській діяльності на генеруванні знань і обробці інформації, глобально організованих в інформаційній мережі, що функціонують у реальному часі як єдине ціле, підкреслимо, що домінуючим класом нового суспільства стають працівники інтелектуальної сфери, а сам клас інтелектуалів має такі відмінні риси: якості формуються протягом тривалого часу, починаючи зі школи через вищий навчальний заклад і протягом всього періоду праці при самовдосконаленні з набуттям

досвіду; з рівнем підвищення кваліфікації працівників спостерігається тенденція зростання добробуту тієї їх частини, яка має здібності вищі за середні.

Економіка знань потребує здібностей, яких багато хто не має, а попит на фахівців з інформаційних технологій породив явище глобальної мобільності талановитих учених і спеціалістів, міграцію яких спонукає, з одного боку, більш висока оплата праці у галузі знань, а з іншого – можливості для творчості та саморозвитку при отриманні можливості використовувати досконалу матеріально-технічну базу.

Водночас відзначаючи, що практично всі види короткострокових виїздів за кордон є корисними, акцентуємо увагу на тому, що еміграція чи виїзд за кордон фахівців на тривалий час є втратою для країни еміграції. При цьому вона виділяє кілька блоків негативних наслідків:

– послаблюється науково-технічний потенціал, що крім уповільнення науковості і, як наслідок, всього соціально-економічного зростання і складності підготовки молодих учених і фахівців, створює додаткові перешкоди для інтеграції у світове науково-технічне співтовариство;

– залишаються невідшкодованими витрати держави на навчання і підвищення кваліфікації емігрантів;

– значне упущення вигоди, що дорівнює внеску, який очікується від емігрантів в економіку, науку і соціальний розвиток країни за умови їх відмови від від'їзду за кордон.

Підкреслюючи, що в інформаційному суспільстві особливого значення набуває *свобода творчості*, формування її специфічної інтелектуальної атмосфери, зазначимо, що вона сприяє посиленню *транснаціоналізації злочинності*; появі новітніх факторів економічної нестабільності, пов'язаної з *віртуалізацією ринків*, впливом у соціальній сфері при побоюванні щодо формування *кіберцивілізації*, де людська особистість стає знеособленою, відірваною від звичайного середовища при втраті свого творчого потенціалу; безпосереднього зіткнення різних культур і світоглядів, етичних уявлень і традицій, які можуть зруйнувати самотність, духовну і культурну ідентичність.

Повертаючись до *інтелектуального капіталу*, підкреслимо, що *інтелектуальні фонди* все більше витісняють фізичні і фінансові фонди з переліку факторів виробництва, перетворюючи знання у найважливіший чинник виробництва, а працівників інтелектуальної сфери – у домінуючий клас нового суспільства. Притому поява нових форм капіталу – людського, інтелектуального, культурного, структурного (технології, винаходи, публікації й процеси), свідчить про посилення неекономічних чинників соціально-економічного розвитку.

Торкаючись потреб, як основоположної людської цінності щодо задоволення матеріальних потреб і добробуту, коли, на нашу думку, в глобальному розумінні весь прогрес людської цивілізації пов'язаний з ростом потреб і намаганням покращити свій добробут, дослідниця зазначає, що поширена нині споживацька модель призводить: до виснаження природних ресурсів і забруднення довкілля і несе загрозу всьому людству; загрожує міжнародним конфліктом за джерела сировини, загострюючи міжнародні відносини; загрожує руйнівними кризами.

У суспільствах загального добробуту з'являється незацікавленість безглуздістю гонити за споживанням